

ADALÉKOK FERENCZI SÁNDOR CSALÁDJÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ

Ferenczi (Fraenkel) Bernát (1830–1889)

„Miskolc, Széchenyi utca 13... Kis, keskeny, zöldessárga egyemeletes épület, egy zajos kávéház és egy méltóságteljes, modern bankpalota közé ékelten. Rajta, homlokzatán széles, zöld szalag fut végig: *Ferenczi B. könyvkereskedése*. A név mellett egészen apró betűkkel az alapítás évszáma: 1835. S a füzöld feketebetűs cégtábla alatt két hatalmas kirakat, telistele a legfrissebben megjelent magyar és külföldi könyvekkel, folyóiratokkal, füzetekkel, kótákkal, levélpapírosokkal, írószerekkel, képeslapokkal, papírszalvétákkal és egyéb papírárusi holmikkal...” – tájékoztat az akkor centenáriumát ünneplő könyvesboltról Supka Géza folyóirata, a *Literatura*.¹

A könyvesboltot 1835-ben Grossmann Ferdinánd alapította, amelyet előbb Heilprin Mihály² vett át; hozzá társult be 1854-ben Fraenkel, majd két év múlva a „könyv-, mű-, zenemű-, írószerbolt és kölcsönkönyvtár” az ő tulajdonába ment át.

*

Ferenczi Sándor édesapja, Fraenkel Bernát 1830-ban az ekkor a Monarchiához tartozó Krakkóban született, apja kereskedő volt. Tizennégy éves, amikor a család Magyarországra települ. Bámulatos gyorsasággal sajátítja el – szóban és írásban – a

¹ Péchy-Horváth Rezső: Százéves jubileumát üli a Felvidék legrégebb könyvkereskedése (*Literatura*, 1935. március 1.). A házról, amelyet az ötvenes évek második felében lebontottak, lásd még: Komáromy József: Régi miskolciak nyomában. Egy ház halálára. In: *Északmagyarország*, 1957. január 25; Komáromy József: Az első könyvüzlet Miskolcon. A Ferenczi-ház és elődeinek rövid életrajza. *Uo.*, 1969. december 25; Benedek Miklós: *Miskolci macskakövek*. Cikkgyűjtemény. Miskolc, é.n. 79–80.

² Heilprin Mihályt kapcsolatba kerülve Kossuth-tal és Szemerével, 1848-ban – mint első zsidó köztisztviselőt – a belügyminisztérium titkárának nevezték ki. Életrajzát lásd Újvári Péter: *Zsidó Lexikon*. Budapest, 1929. 355.

magyar nyelvet, majd 1847-ben Egerbe költözve bátyjának itteni könyvkereskedésében tanulja a könyves szakmát.

1848: a haza hívó szavára katonának jelentkezik, s a 81. honvéd zászlóalj ütközeteiből kiveszi a részét. Világos után bujdosni kényszerül, eközben vetődik el Miskolcra, ahol Heilprin Mihály maga mellé veszi. Heilprin Mihály barátja, rokona s tanítója lett a tudományszomjas ifjúnak, aki a magyar nyelven kívül a francia, angol és olasz nyelvet is elsajátította. 1859-ben megnősül, házasságából tizenegy gyermeke született.³ 1877-ben megnyitja nyíregyházi fiókboltját.

1879-ben maga és családja vezetéknévét *Ferenczire* változtatja (Sándor fia ekkor hatesztendő), erről pályatársait a könyvszakma közlönyében tájékoztatja.⁴

Ferenczi Bernát igen jó kapcsolatban volt Tompa Mihállyal, a szomszédos Hanva község református pap-költőjével. Ő adta ki egyházi beszédeit, valamint irodalmi hagyatékát. Ferenczi Bernát összesen mintegy száznegyven művet jelentetett meg, ezek legtöbbje protestáns teológiai mű.⁵

*

A *Pesti Napló* 1881. március 5-i számában olvasható egy cikk arról, hogy bár egyre több fővárosi és vidéki cég határozza el, hogy ezentúl üzleti könyveit és levelezését magyarul folytatja, né-

³ A *Corvinában*, a Magyar Könyvkereskedők Egylete közlönyében megjelent nekrológ alapján. (1889. november 30.)

⁴ *Corvina*, 1879. december 20., uo., 1880. január 14., január 23. (Hirdetések.); az 1880. március 4-i számban ez olvasható: „**Névváltoztatás.** Ferenczi B. tagtársunk a következő körlevelet bocsátotta ki: Tisztelt pályatárs! Ezennel van szerencsém kegyedet arról tiszteletteljesen értesíteni, hogy belügyministeri engedély folytán eddigi Fraenkel vezetéknévemet Ferenczire átváltottattam, s ezentúl cégem Ferenczi B. könyv- és műkereskedése Miskolczon és Nyíregyházán, új néven bár, de régi szilárd alappal s elvekkel folytatatni fog. Midőn még cégjegyzésemet becses figyelmébe ajánlom, maradtam stb.”

⁵ Sós Endre: *Zsidók a magyar városokban*. Történelmi tanulmány. Budapest, 1942. 167.

hány iparágban és kereskedőrétegben azonban nem ez a helyzet, és éppen „...egy művelt és felette nagy befolyású kereskedő-osztály” teljesen német nyelvű ügyvitelt folytat. „...Őszintén megmondva szégyeneljük, és röstelljük, hogy a magyar könyvárusoktól kell és nem lehet másképp beszélni”, hiszen a könyvárusok kapcsolata egymással teljesen germán, így „...Arany Toldija és a magyar törvények hivatalos kiadása német számla kíséretében küldetik meg a miskolci könyvárusnak, ez németül könyvelői, németül rendeli és küldi vissza könyveit.” Ezt követően, mintegy bizonyítékként annak, hogy ezzel ellentétes, örvendetes folyamat is zajlik, idézi a *Corvinából* az 1805-ben alapított debreceni Csáthy cég erre vonatkozó levelét, és idézi az egyik hirdetési oldalt, ahol a nyolc közlemény közül mindössze kettő a magyar nyelvű, levonva a következtetést: a magyar könyvkereskedők végleg küszöböljék ki üzletvezetésükből a német nyelvet.⁶

Ismeretes, hogy a magyar könyvkiadás és -kereskedelem német emlékün nevelkedett. Nem csodálkozhatnánk, ha jogos lenne ez a bíráló. Ferenczi azonban a vádat határozottan visszautasítja, s közli, hogy már 1847-ben elődje, Heilprin Mihály bevezette a magyar nyelvű könyvelést. Egyébként is: a magyarosodás ügyében a könyvkereskedelemben minden külső nyomás nélkül is óriási a fejlődés. Hiszen „...a negyvenes években az akkori legnagyobb budapesti könyvkereskedésben Geibel Ármin összes személyzete közt nem találkozott egyetlenegy segéddel, ki a vidékről oda bevetődött, németül nem tudó magyar ember szavát megértette volna, s magam tanúja voltam annak, hogy ily alkalommal a Hausknechtet [a háziszolgát] behívták, hogy magyarázza meg nekik, hogy mit akar?...”⁷

*

⁶ Kormos Alfréd: A könyvárusok és a német nyelv. In: *Pesti Napló*, 1881. március 5. A cikk szerzője újságíró, alig néhány hete magyarosította nevét Klein-ről Kormos-ra. Lásd Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*. 6. kötet, 1031–1032.

⁷ *Corvina*, 1881. március 31.

TELEFON: 17-79

Ferenczi Bernát kivette a részét Miskolc városa kulturális és szociális életéből, és hamarosan a város legtiszteltebb polgárai között tartották számon. Érdemei elismerésül a miskolci Kereskedelmi és Iparkamara pénztárosának, a legrégebb miskolci pénzügyintézetnek a Miskolci Takarékpénztárnak igazgatósági tagjaként választották, ezenfelül az Osztrák–Magyar Bank miskolci fiókjának váltóbírája, Borsod vármegye és Miskolc város képviselőtestületének és a miskolci Nemzeti Kaszinó választmányának tagja, a Magyar Könyvkereskedők Egyletének alelnöke, majd választmányi tagja volt.

*

1889. november 20-án néhány napig tartó betegség után ötvenkilenc éves korában halt meg. Temetésén megjelent a város polgármestere, a megyei főjegyző, a Miskolci Takarékpénztár és a többi miskolci pénzügyintézet küldöttsége, az orvosi és ügyvédi kar újszólván teljes számban, a megye és a város hivatalainak képviselői, a református leánynevelő intézet igazgatója, a református főgimnázium két tanára, a római katolikus, az evangélikus és a református egyházak képviselői. A Honvéd Egylet az alelnök vezetésével gyászfátyollal borított zászlóval testületileg volt jelen.

„...A templomi kar meghatóan szép gyászénekének elzengése után, több, mint húsz koszorúval borított kocsisortól követve megindult a gyászmenet a Nagy-Hunyad utca felé, hogy elkísérje örök útjára Miskolc városának közbecsülésben élt derék polgárát, akinek örök nyugóhelye felett virrasszon övéinek áldó szeretete és hű emlékezete.”⁸

Sándor fia ekkor tizenhat esztendőös.

*

Hadd emlékezzünk ez alkalommal Ferenczi Bernát másik ugyancsak hírnevet szerzett fiára, az 1877-ben Miskolcon született Károlyra. Ő az, aki a könyvesbolt pultja mögött, de a megye

⁸ *Borsodmegyei Lapok*, 1889. november 29.

és város közéletében is folytatta apja munkáját: a miskolci Kerületi Kereskedelmi és Iparkamara elnöki tisztségétől a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete alelnöki funkciójáig tucatnyi szervezet tisztségviselője. Közgazdasági, szociálpolitikai és közművelődési témakörökben élénk publicisztikai tevékenységet is folytatott. Politikai ambícióit jelzi, hogy az 1926-os országgyűlési képviselőválasztásokon a miskolci ke-

Ferenczi Károly

reskedők és iparosok egységes pártjának képviselőjelöltje volt⁹ Ötvenhat éves, amikor 1933 áprilisában (azaz Hitler uralomra jutását követő hetekben) Horthy kormányzó Gömbös Gyula miniszterelnök előterjesztésére Ferenczi Károly miskolci könyvkereskedőnek a közélet terén szerzett érdemei elismeréséül a *m. kir. kormányfőtanácsosi* címet adományozta.¹⁰ (E cím birtokosát a „méltóságos úr” megszólítás illette meg.)

Ami nem jelentett akadályt abban, hogy az akkor 77 éves ember életét ne Auschwitzban fejezze be.

Varga-Neubauer Sándor

⁹ Újvári Péter: *Zsidó Lexikon*. Budapest, 1929, 276.

¹⁰ *Corvina*, 1933. április 16.